

“Mi ik no ben lob’ mansma”, vertelde **Misi Juliette Cummings** in de Surinaamse taal *Sranan Tongo*: “Ik hou niet van mannen.” Misi Juliette is niet lesbisch – ze deed *a mati wroko*, ‘matiwerk’, een specifieke relatievorm tussen vrouwen die voortkomt uit een West-Afrikaanse traditie. De antropologe **Gloria Wekker** volgde Misi Juliette en haar vriendinnen langdurig aan het begin van de jaren negentig. Tegenwoordig bestaat het matiwerk in Suriname naast een groeiende groep vrouwen die zichzelf lesbisch of bi noemen. Natuurlijk zijn er ook in Nederland lesbische meiden van Surinaamse afkomst. *It’s okay to be your own way*, van Paramaribo tot Amsterdam.

KIRSTEN KAMPHUIS

bij elkaar hoorden. Misi Juliette maakte deel uit van een bloeiende groep mati’s, die een hechte vriendinnengroep vormden. Vergelijkbare patronen komen voor in Ghana, Zimbabwe en de Caraïbische eilanden.

JALOERSE GEESTEN

Voor vrouwen die matiwerk doen is de verklaring voor hun verlangen naar vrouwen vaak verbonden met **Winti**, een Afro-Surinaamse volksreligie met wortels in West-Afrika. Belangrijk in de Winti-religie is de opvatting dat ieder mens gedragen wordt door geesten, ‘Winti’. Er bestaan vele Winti die allemaal verschillende eigenschappen hebben. Wekker legt uit: “Een mens wordt vanaf de verwekking tot de dood ‘gedragen’ en beschermd door Winti. Van vrouwen die matiwerk doen wordt gedacht dat zij gedragen worden door een sterke mannelijke god, **Apuku**, die snel jaloers is en het niet kan verdragen als zijn ‘kind’ met andere mannen

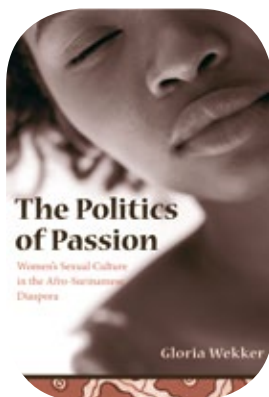
VAN PARAMARIBO TOT AMSTERDAM

Matiwerk, regenboogvlaggen en PowerGirls

VROUWEN VOOR DE SPORT

Gloria Wekker, hoogleraar ‘**Gender and Ethnicity**’ aan de universiteit van Amsterdam, kwam in het begin van de jaren negentig naar Suriname om onderzoek te doen naar vrouwen in de Creoolse (Afro-Surinaamse) volksklasse. Ze was op zoek naar een plaats in een volkswijk waar ze kon verblijven toen ze bij toeval terecht kwam bij Misi Juliette. Juliette was toen al 84 jaar en had tijdens haar leven twaalf kinderen gekregen. Ze was nooit getrouwd, maar had wel vijf mannelijke partners gehad. Daarnaast had ze verschillende relaties met vrouwen gehad, waarvan de langste veertig jaar had geduurd. Haar leven zag er dus heel anders uit dan dat van de meeste vrouwen die zichzelf ‘lesbisch’ noemen. Voor dat label waarschuwde Gloria Wekker dan ook: het hele begrip ‘lesbisch’ komt voort uit een westers discours dat voor Misi Juliette niet gold. Voor haar was seks met andere vrouwen iets plezierigs, een ‘sport’, zoals Wekker het beschrijft. Het ging niet gepaard met schuld, schaamte of een coming-out. Het had zeker ook niets met leeftijd te maken, zo werd duidelijk toen de 84-jarige vrouw de *mati* werd van de veertig jaar jongere antropoloog. “De oude koe eet jong gras”, was het vrolijke commentaar van haar vriendinnen.

LIEFDE ALS WERKWOORD

Passion’, haar boek over het matiwerk. In culturen met een West-Afrikaanse achtergrond werkt dat heel anders. Misi Juliette identificeerde zich niet als *mati* – zij deed mati. Ze gebruikte dus een werkwoordsvorm. Waar veel lesbiennes hun seksualiteit duidelijk afgrenzen, ging Juliette ook met mannen naar bed. “Ik was jong, dus vroeg ik God om mij kinderen te geven (...) Je hebt een man nodig om je wat geld te geven.” Dat wil niet zeggen dat Misi Juliette afhankelijk was van mannen. Haar hele leven werkte ze voor haar geld en tot ver in ze had haar eigen marktstand tot ze al zelf voorbij de zeventig was. “Ik wilde nooit trouwen. Ik hield van mijn onafhankelijkheid.” Met haar *mati* **Coba** zorgde ze samen voor de (klein)kinderen en het huishouden. Ook droegen ze vaak dezelfde kleding, om aan te geven dat zij

Binnen de westerse cultuur wordt seksueel verlangen vaak op één lijn geplaatst met identiteit, legt Wekker uit in **‘The Politics of**

slaapt." Zelf zei Misi Juliette: "Mijn ziel, mijn 'ik', wilde niet onder een man liggen. Het wilde met een vrouw zijn." De diepe inbedding van het Winti-geloof in het matiwerk maakt deze relatievorm zo anders dan wat meestal als lesbisch geldt.

WOMEN'SWAY

Het matiwerk bestaat tegenwoordig nog steeds in Suriname en Nederland. Toch is er zeker iets aan het veranderen in zelfperceptie van vrouwen die van vrouwen houden. Wekker beschrijft het matiwerk al als iets uit de volksklasse; in de hoogopgeleide middenklasse van Suriname heeft Winti vaak een slechte naam. Onder invloed van allerlei factoren die Wekker samen de 'seksuele globalisering' noemt, beschrijven ook Surinaamse vrouwen zichzelf steeds vaker als lesbisch. Enkele jaren geleden organiseerden die vrouwen zich in de **Women'S Way Foundation**. Women'S Way wil mensen informeren over homoseksualiteit en vrouwen een plaats bieden om elkaar te ontmoeten. "Het matiwerk bestaat nog wel, maar neemt af", zegt **Suzanna**, die actief is voor deze stichting. "Het is iets van de oudere leeftijdsklasse." Volgens Suzanna is het nodig dat lesbische vrouwen een plaats voor zichzelf in de Surinaamse maatschappij opeisen: "Vrouwen die van vrouwen houden zijn in Suriname nog vrij onzichtbaar. Dat zie je bijvoorbeeld in de lage opkomst bij onze events." Ze omschrijft homoseksualiteit als een taboe in Suriname: "Het wordt ons van kleins af aan geleerd dat we niet moeten praten over seks. Dat nemen we mee als we volwassen zijn. Het taboe valt dus te verklaren doordat Surinamers niet open praten over seksualiteit."

'EEN ZIEKTE'

Hoewel het land geen specifieke wetten tegen homoseksualiteit kent, ligt het onderwerp ook binnen de politiek moeilijk. De politicus **Ronny Asabina** verklaarde in februari nog in **Parbode**, een opinieblad: "Homoseksualiteit moet met wortel en tak uitgeroeid worden. Het is onnatuurlijk en niet gezond, voor mij is het een ziekte. Het gaat tegen alle geloofsovertuigingen in." Volgens hem past homoseksualiteit niet in de Surinaamse cultuur: "Het westen probeert de wereld op te dringen dat homorechten mensenrechten zijn." Suzanna vindt dat onzin: "Ik denk dat

Asabina's opvattingen voortkomen uit onwetendheid. Het klopt dat 'gay' en 'lesbisch' westerse woorden zijn, maar de LGBT-gemeenschap was er altijd en zal er altijd zijn." Suriname kan volgens Women'SWay daarom een voortrekkersrol spelen in het Caraïbisch gebied, bijvoorbeeld door de eerste Gay Pride in de regio te organiseren. "Nu is de tijd: we moeten er klaar voor zijn om elkaar niet alleen te tolereren, maar ook elkaar te accepteren en te respecteren." Op de website van Women'SWay zie je vrouwen dan ook lopen met een regenboogvlag. Een symbool dat duidelijk past in het mondiale discours over homoseksualiteit, maar een plaats gekregen in de Surinaamse context.

LET'S BE OPEN!

Na de onafhankelijkheid van Suriname in 1975 zijn veel Surinamers naar Nederland geëmigreerd. Een organisatie die zich sterk maakt voor emancipatie, **LetsBeOpen**, wil actief uitstralen dat ook de lesbische scene multicultureel is. Vorig jaar werd het **PowerGirl Team** opgericht, een groep van tien vrouwen van verschillende culturele achtergronden die evenementen opzetten en een voorbeeldrol willen vervullen. Twee van hen zijn **Yahaira** (15) en **Mireille** (32), die allebei uit Suriname afkomstig zijn. Mireille werkt als *empowerment coach* en wil met haar werk in het team vrouwen kracht geven: "Veel vrouwen worden in een hokje gestopt vanwege hun gevoelens voor vrouwen, maar wij willen juist laten zien dat het geen nadeel hoeft te zijn om bi of lesbisch te zijn. Als zij zien dat ik zelfvertrouwen uitstraal, weten zij dat ze dat ook kunnen. Zelf ben ik nooit echt uit de kast gekomen, ik belde mijn moeder op en vertelde dat ik mijn vriendin zou meenemen naar een familiefeest. Ze deed er eerst wat onwennig over en mijn familie dacht ook dat het een bevlieging was. Nu zien ze wel dat mijn huidige vriendin de liefde van mijn leven is." Yahaira zit nog op de middelbare school en kwam vorig jaar uit de

kast: "Mijn vrienden reageerden heel leuk. Tegen mijn moeder flapte ik het er een keer zomaar uit, ook zij vond het prima, net als mijn broers en zussen. Ik denk dat Surinamers in Nederland sowieso opener zijn dan in Suriname zelf. Daar zijn mensen ook vaak geloviger. En daar zie je nooit iets over homoseksualiteit op televisie of zo. Het is echt een taboe." Mireille: "Ik ben zelf heel direct, en ben daarin misschien wat Nederlandser. Mijn tante vertelde me dat alles in Suriname heel stiekem gaat. Surinaamse mannen zouden helemaal gek worden als ze wisten dat hun vrouw vreemdging met een andere vrouw. In Nederland ben je vrijer. Ook al zei een Surinaamse man in de trein een keer tegen me dat ik waarschijnlijk nog nooit goed was geneukt. Voor hen is het echt een kwestie van eer en mannelijkheid." Zulke opmerkingen kunnen Mireille weinig schelen: "Ik denk dat in iedere cultuur geldt: hoe beter jij jezelf accepteert, hoe meer anderen dat ook zullen doen." Yahaira: "Bij het PowerGirl Team hebben we allemaal hetzelfde doel, we willen dat het makkelijker wordt voor vrouwen uit alle culturen om zichzelf te zijn. Binnenkort gaan we zelfs een Surinaams evenement organiseren." Aan het einde van haar boek vraagt Gloria Wekker zich af wat er in de toekomst van het matiwerk zal worden. Ze beschrijft een groep lesbische studentes in Suriname die de mati afkeuren: "Die doen het ook met mannen, dat moet ophouden." Toch betwijfelt Wekker of de hele cultuur rondom het matiwerk zal verdwijnen, ook al verandert de context ervan wel. Women'S-Way blijft zich ondertussen inzetten voor vrouwen die van vrouwen houden en het PowerGirl Team doet aan de andere kant van de oceaan hetzelfde.

MEER INFO

www.womenswayfoundation.com